

Inhoud

INLEIDING	6
-----------	---

HOOFDSTUK 1:

Het ambitieuze nastreven van middelmatigheid 15

1.1	Slachtoffer van het onderwijssysteem	16
1.2	Geen kans op uitblinken	17
1.3	Mislukt	18
1.4	De grote leugen van het onderwijs	20
1.5	Het ambitieuze nastreven van middelmatigheid	22
1.5.1	De logica van de meritocratie	22
1.5.2	Onmogelijk om uit te blinken	24
1.6	Samenvatting	25

HOOFDSTUK 2:

Alle kinderen zijn bovengemiddeld 27

2.1	Het Lake Wobegon-effect: (niet zo) illusoire superioriteit	29
2.2	Alle kinderen zijn bovengemiddeld: grillige profielen	31
2.2.1	Een grillig profiel	32
2.2.2	Aangeboren of aangeleerd?	34
2.3	Domeinen waarin mensen kunnen uitblinken	35
2.3.1	Fysiek	35
2.3.2	Intelligentie/Talent	35
2.3.3	Persoonlijkheid	38
2.4	Passie/Intrinsieke gedrevenheid	40
2.4.1	Ervaringen, kennis en vaardigheden	41
2.4.2	Familie, gemeenschap en sociale relaties	42
2.4.3	Creativiteit	43
2.5	Het autistische kind dat geweldig goed werd met woorden	44
2.6	Samenvatting	45

HOOFDSTUK 3:

Een musicus moet muziek maken 47

3.1	Zelfontplooiing en zelftranscendentie	49
3.1.1	Zelfontplooiing	49
3.1.2	Zelftranscendentie	50
3.2	Competentie, autonomie en verbondenheid	51
3.3	Uitblinken: uniek in doel en waarde	53
3.4	De behoefte om ergens in uit te blinken: een samenvatting	54
3.5	Nog één voorbeeld: Maslow, van drop-out tot psycholoog	55

HOOFDSTUK 4:

Neem de regie 57

4.1	De pijlers van personaliseerbaar onderwijs	58
4.1.1	Alle kinderen kunnen op hun eigen manier uitblinken	59
4.1.2	Alle talenten zijn het waard ontwikkeld te worden	60
4.1.3	Alle kinderen willen uitblinken en waarde creëren voor andere mensen	60
4.1.4	Alle kinderen zijn in staat om hun eigen leerproces te organiseren	61
4.2	Kenmerken van personaliseerbaar onderwijs	61
4.2.1	Zeggenschap	62
4.2.2	Gedeeld eigenaarschap	64
4.2.3	Flexibiliteit	67
4.2.4	Waardecreatie	68
4.3	Personaliseerbaar onderwijs versus gepersonaliseerd leren	70
4.3.1	Het wegwerken van achterstanden versus het uitbouwen van sterke punten	70
4.3.2	Proces versus resultaat	71
4.3.3	Voor leerlingen versus door leerlingen	71
4.4	Samenvatting	72

HOOFDSTUK 5:

Vertrouw me 73

5.1	Verzet tegen personaliseerbaar onderwijs	75
5.2	Wat kun je eraan doen?	77
5.2.1	Overheden	77
5.2.2	Onderwijsbedrijven	78
5.2.3	Ouders en de rest van de samenleving	78
5.2.4	Hoger onderwijs	79
5.2.5	Leraren	79
5.3	Samenvatting: van tuin naar natuurgebied	82

LITERATUURLIJST 84

DANKWOORD 91

OVER DE AUTEUR 93

BAZALT VOOR BETER ONDERWIJS 94

INLEIDING

Kijk niet steeds naar m'n slechte been

Meer dan 200 jaar geleden schreef Benjamin Franklin over een bevriende filosoof die zijn beide benen gebruikte om te bepalen wie hij voortaan uit de weg zou gaan. In *The Deformed and Handsome Leg* schrijft Franklin dat er twee soorten mensen zijn: sommige mensen zien altijd het goede en de schoonheid in de dingen en mensen om zich heen; zij zijn gelukkig en prettig in de omgang. Anderen zijn altijd op zoek naar het tegenovergestelde; zij zijn steeds ongelukkig en onaangenaam. Franklin adviseert ons koste wat het kost bij de laatste groep uit de buurt te blijven. Om te bepalen tot welke categorie iemand die hij niet kende behoorde, bestudeerde Franklins vriend hoe die persoon op zijn benen reageerde. Franklin's vriend had namelijk één "opmerkelijk welgevormd" been, terwijl "zijn andere been krom en misvormd was door een ongeluk. Als een onbekende tijdens het eerste gesprek meer aandacht besteedde aan zijn lelijke been dan aan zijn mooie been, had de filosoof zijn twijfels over die persoon. Als hij het misvormde been ter sprake bracht zonder aandacht te besteden aan het mooie been, dan was dat voldoende reden voor de filosoof om nadien geen omgang meer met deze persoon te hebben" (Franklin, 1780).

Helaas hebben de meeste kinderen niet de luxe die Franklins filosofische vriend had en kunnen ze niet zelf bepalen of ze de omgang met zo'n vervelend figuur wel willen voortzetten. Het onderwijs van tegenwoordig doet denken aan de onbekende die meer aandacht besteedt aan het lelijke dan aan het goede been. Het is geobsedeerd door wat kinderen niet weten of niet kunnen. Erger nog, in het onderwijs van tegenwoordig zijn er allerlei manieren om luid en duidelijk te wijzen op de tekortkomingen van kinderen: door hun voortgang bij te houden, ze een jaar over te laten doen, ze naar het speciaal onderwijs of de zomerschool te sturen of extra bijles te geven. Die vermeende tekortkomingen van kinderen worden niet alleen geconstateerd: in het onderwijs van tegenwoordig wordt ook hard gewerkt om ze te 'repareren', waarbij het goede been wordt genegeerd en misschien zelfs beschadigd raakt.

Het onderwijs is zo'n vervelend figuur geworden door de *gap mindset*, de 'kloofmentaliteit'. Volgens velen heeft het onderwijs in de eerste plaats tot doel alle leerlingen in een vergelijkbaar tempo een vast pakket kennis en vaardigheden bij te brengen. Dit pakket van kennis en vaardigheden, meestal vastgelegd in de

curriculumnormen, wordt noodzakelijk geacht voor een geslaagd maatschappelijk bestaan. Om ervoor te zorgen dat alle kinderen in hetzelfde tempo over de voorgeschreven vaardigheden en kennis beschikken, heeft het onderwijs een uitgebreid systeem van beoordelingen en meetmomenten ontwikkeld. Kinderen worden regelmatig (en vaak) aan de normen getoetst om een eventuele kloof tussen hen en de andere leerlingen op te sporen en hopelijk te verhelpen.

Natuurlijk bestaan er zulke kloven. Leerlingen verschillen sterk in de mate waarin ze de kennis en vaardigheden beheersen die met de gestandaardiseerde toetsen worden gemeten. Sommige leerlingen lijken uit te blinken, terwijl anderen achterblijven. Maar gebleken is dat leerlingen met een bepaalde achtergrond om verschillende redenen achter lijken te blijven bij andere groepen. In de Verenigde Staten voldoen leerlingen uit armere gezinnen bijvoorbeeld minder vaak aan de voorgeschreven normen dan hun rijkere leeftijdsgenoten. Ook scoren leerlingen uit etnische minderheidsgroeperingen, en dan met name de Afro-Amerikaanse en Latijns-Amerikaanse leerlingen, lager op de gestandaardiseerde toetsen dan hun blanke leeftijdsgenoten.

Overal ter wereld wordt aandacht besteed aan deze kloven. Veel landen stemmen hun beleid af op het dichten van deze kloven en investeren daar flink in. De Verenigde Staten zijn daar een goed voorbeeld van.

De prestatiekloofgekte in Amerika

Al bijna twee decennia, sinds de introductie van de *No Child Left Behind Act* (NCLB, een onderwijswet uit 2002), heerst er in Amerika een 'prestatiekloofgekte' (Hess, 2011). Het dichten van de prestatiekloof is het belangrijkste, en zelfs bijna het enige doel geworden binnen het Amerikaanse onderwijs. Alle onderwijsinspanningen, of het nu gaat om beleid, onderzoek of praktijk, worden gerechtvaardigd met het argument dat ze de prestatiekloof kunnen helpen dichtten. Het gevolg is dat het land alle onderwijsmiddelen heeft ingezet om het verschil in toetsscores en eindexamencijfers tussen leerlingen met verschillende achtergronden (met name op het gebied van inkomen en ras) te verkleinen.

De campagne heeft niets opgeleverd. De kloof tussen arm en rijk is niet significant kleiner geworden, en het gapende ravijn tussen kinderen van kleur en hun blanke leeftijdsgenoten is niet smaller geworden (Annie E. Casey Foundation, 2013; Curran & Kellogg, 2016; Plucker, Hardesty, & Burroughs, 2013). Sterker nog: het ravijn is zelfs breder geworden (Ostashevsky, 2016; Reardon, 2011). Ondanks de drastische beleidsmaatregelen uit de NCLB-wet, de miljarden dollars, de talloze onderwijsvernieuwingen en de onvermoeibare inspanningen van

de leraren zijn de scholen niet in staat gebleken het levenspad te veranderen dat door de familieachtergrond van de kinderen al vast lijkt te liggen voordat ze naar school gaan. Factoren die verband houden met de thuissituatie van kinderen hebben nog steeds een veel grotere impact op de toekomst van een kind dan de school (Annie E. Casey Foundation, 2010; Bailey & Dynaski, 2011; Curran & Kellogg, 2016; Duncan & Murnane, 2011; Fryer & Levitt, 2004; Reardon, 2011).

Sterker nog, de campagne is contraproductief geweest (Hess, 2011). Niet alleen heeft ze geleid tot verspilling van middelen en kansen, maar ook heeft de 'prestatiekloofgekte' het Amerikaanse onderwijs aanzienlijk verslechterd.

Deze gekte heeft geleid tot een onderwijsbeleid dat veel kinderen tekort heeft gedaan. De focus van het onderwijs is erdoor versmald. De publieke steun voor schoolhervormingen is erdoor uitgehold. Onderwijsvernieuwing is erdoor in de kiem gesmoord. De manier waarop we onderwijskeuze, verantwoordelijkheid en hervormingen benaderen, is erdoor vervormd geraakt.

(Hess, 2011)

Bovendien is het Amerikaanse onderwijs hierdoor verworden tot examenvoorbereiding, met enorme 'nevenschade' tot gevolg (Nichols & Berliner, 2007). Leraren en leerlingen zijn erdoor ontmoedigd (Nichols & Berliner, 2008; Smith & Kovacs, 2011; Wong, Wing, & Martin, 2016). En vele kinderen zijn erdoor beroofd van hun kans op een goede opleiding – vooral degenen voor wie de campagne bedoeld was (Carter & Welner, 2013; Tienken & Zhao, 2013). Bovendien is de 'achterstandsmindset' van leerlingen uit minderheden erdoor versterkt en is de echte oorzaak van onderwijsongelijkheid erdoor ondergesneeuwd geraakt (Cross, 2007; Jones, 2013; Ladson-Billings, 2007).

Toch gaat de campagne gewoon door. Het overvloedige bewijs voor deze mislukking en de schadelijke gevolgen van de door de wet afgedwongen inspanningen om de prestatiekloof te verkleinen, hebben de Amerikaanse beleidsmakers blijkbaar niet van koers doen veranderen. Hoewel de NCLB-wet in 2015 werd vervangen door de *Every Student Succeeds Act* (ESSA), blijft het dichten van de prestatiekloof de belangrijkste doelstelling binnen het onderwijs. Ondanks de veranderingen is het doel van de nieuwe onderwijswet 'om alle kinderen toegang te geven tot eerlijk, rechtvaardig en kwalitatief hoogstaand onderwijs, en om de prestatiekloven in het onderwijs te dichten' (Every Student Succeeds Act, 2015-2016, artikel 1001). Tenzij er echt dingen veranderen, zal de prestatiekloofgekte het Amerikaanse onderwijs in de nabije toekomst blijven beheersen.

HOOFDSTUK 1

Het ambitieuze nastreven van middelmatigheid

Hoe onderwijs kinderen beteugelt in hun potentieel

In 2017 beschreef een Chinese krant het verhaal van Hanqing Liu als voorbeeld van de desastreuze gevolgen die het najagen van je passie kan hebben. Volgens de *Yangtse Evening* (Wang, 2017), een lokale krant uit Nanjing, werd Liu in 1980 op 16-jarige leeftijd toegelaten tot een van de meest prestigieuze universiteiten van China. In die tijd werd nog geen 4 procent van de leerlingen na hun eindexamen van de middelbare school toegelaten tot de universiteit. Dus ik overdrijf niet als ik zeg dat Liu, afkomstig uit een arm dorp, werd beschouwd als een wonderkind. Inmiddels is Liu 53 jaar en leeft hij van een uitkering in het dorpje dat veertig jaar geleden zulke hoge verwachtingen van hem had.

De ondergang van Liu werd veroorzaakt door zijn passie, zo suggereerde het artikel. In de eerste twee jaar van zijn studie was hij een uitstekende student geweest. Dat veranderde toen hij in zijn tweede jaar bij toeval een verhaal las over een van de bekendste Chinese wiskundigen, die belangrijke stappen had gezet in het onderzoek naar het Vermoeden van Goldbach. Liu had talent voor wiskunde en had zijn passie gevonden: hij besloot al zijn tijd en energie te besteden aan de studie van de getaltheorie.

Het Vermoeden van Goldbach is een van de oudste onopgeloste problemen in de getaltheorie en in de gehele wiskunde. In 1742 schreef Christian Goldbach (een Duits-Pruisische wiskundige) een brief aan Leonhard Euler (een Zwitserse wiskundige en natuurkundige) met het volgende vermoeden: 'Elk even getal groter dan 2 kan geschreven worden als de som van twee, niet noodzakelijk verschillende, priemgetallen.' De meeste wiskundigen geloven dat dit vermoeden waar is maar hebben dit tot op heden niet kunnen aantonen. (Wikipedia)

Liu raakte zo geobsedeerd door de wereld van de getallen dat hij eten en slapen tijdsverspilling vond. Hij sliep nog maar twee uur per nacht en verwaarloosde het

leving over veel meer middelen en is men eerder geneigd mensen een tweede kans te geven. Zo kunnen mensen die op een bepaald moment niet in het systeem passen, het later nog eens proberen of op een andere manier succes behalen. Daarom zijn er in de Verenigde Staten heel wat mensen die 'mislukten' op de universiteit, maar desondanks toch grote vernieuwers en ondernemers zijn geworden; in China is dat veel moeilijker.

Toch kan het succes van mensen als Steve Jobs, Bill Gates of Mark Zuckerberg niet verhullen dat talloze mensen die het in zich hadden om net zo groot te worden, er toch niet in geslaagd zijn dat te verwezenlijken, zelfs niet in Amerika. Jobs, Gates en Zuckerberg hebben het geluk dat ze in de juiste families en gemeenschappen geboren werden. Ze hadden het geluk om de juiste burens, leraren en vrienden te treffen. Ze konden toevallig ook voor de juiste scholen kiezen. De meeste kinderen in Amerika krijgen niet de kans hun passie na te jagen. Zelfs degenen die materieel bevoorrecht zijn of altijd bij de besten gehoord hebben, worden vaak niet meer dan 'excellent sheep', slim maar volgzaam. Ze steken al hun middelen en energie in het behalen van goede scores en extra punten om te worden toegelaten tot een topuniversiteit. Daar herhalen ze dat tot ze afstuderen, zoals een voormalig hoogleraar Engels aan Yale University beschrijft in zijn boek *The Excellent sheep: The miseducation of the American elite and the way to a meaningful life* (Deresiewicz, 2015). Zo worden ze uitstekende studenten, maar ze verwezenlijken nooit de belofte die past bij hun talenten, inzet, mogelijkheden en de mate waarin ze hebben afgezien.

Het is schokkend om te zien hoe hard studenten werken en afzien om 'uitstekende schapen' te worden (Gleason, 2017). Psycholoog David Gleason heeft het zware en stressvolle proces gedocumenteerd dat leerlingen op bepaalde scholen doormaken om 'uitstekend' genoeg bevonden te worden voor een van de topuniversiteiten. Hij beschrijft ook welke offers de leerlingen en hun families daarvoor brengen. Als die leerlingen diezelfde inzet en opofferingen zouden besteden aan hun sterke punten en hun passies, zouden ze nog veel meer kunnen bereiken dan alleen een plek op zo'n topuniversiteit.

1.3 Mislukt

Het lot van minder bevoorrechte kinderen is vaak nog zwaarder. Niet alleen worden de passies en talenten waarmee ze groot hadden kunnen worden misschien nooit ontdekt en gestimuleerd; ook hebben ze continu te maken met een systematische aanval op hun zelfvertrouwen en gevoel van eigenwaarde omdat ze

volgens bepaalde externe normen en toetsen in academisch opzicht achterblijven. Hun cijfers, bijlessen, het feit dat ze blijven zitten of geen diploma behalen, herinneren hen er steeds aan dat ze mislukkelingen zijn. De Australische journaliste Lucy Clark beschrijft het hartverscheurende verhaal van haar dochters falen in een artikel in *The Guardian* (Clark, 2014):

In de laatste twee jaar van de middelbare school spijbelde ze vaak, leverde ze opdrachten soms niet in, kwam ze niet op tijd, was haar schooluniform niet in orde, miste ze de proefexamens soms, stelde ze het geduld van haar leraren zwaar op de proef en zocht ze de grenzen van het mededogen binnen het openbare schoolsysteem op.

En dat alles na vele pogingen om in te grijpen en haar te helpen, met "ontelbare officiële brieven waarin haar wangedrag uiteengezet werd" en "programma's voor verbetering, tweede kansen, derde kansen, en nog veel meer". Er werd voorgesteld haar van school te sturen. Het gevoel van mislukking was een enorm gevecht voor de leraren, de ouders en natuurlijk voor Clarks dochter:

Op de middelbare school is elke dag een gevecht voor mijn dochter. Ze wordt 's morgens wakker en het idee dat ze naar school moet – soms alleen al het idee dat ze naar buiten moet – voelt als een enorme berg die ze moet beklimmen. Daar is ze heel vaak niet in geslaagd.

Er zijn dagen dat het haar niet lukt de school in te komen: dan zit ze in haar eentje in een park en vraagt zich af waarom zij het allemaal zo moeilijk vindt terwijl haar vrienden in al hun 'normaliteit' doorakkeren; soms zit ze ineengedoken in een steegje vlak bij school, huilend, vastgenageld door haar angst.

Als ze op school is aangekomen, is een heel lesuur in de klas de volgende berg in de keten. Ze wordt mentaal helemaal in beslag genomen door angstgedachten, en die blokkeren de nuttige informatie die de leraar probeert te delen. Op een zeldzaam kwetsbaar moment vertelde ze me eens dat ze zo gestrest was door het feit dat ze zo achterliep, dat ze de hele pauze moest vechten tegen de aandrang weg te rennen en zich voor de trein te gooien.

Het verhaal van Clark bleek herkenbaar voor veel ouders. Haar artikel 'My daughter, my beautiful failure' werd veel gelezen en ze werkte het uit tot een populair boek, *Beautiful failures: How the quest for success is harming our kids* (Clark, 2016). Clarks dochter is inderdaad mislukt naar de maatstaven van het huidige onderwijssysteem, maar datzelfde onderwijssysteem is daar ook voor verantwoordelijk. Maar is ze echt mislukt? Of, nog belangrijker: had ze op andere gebieden kunnen slagen? Heeft ze andere talenten en passies waar ze in kan uitblinken? Blijkbaar wel. Niet alleen toont haar dochter veerkracht, Clark schrijft ook over haar:

Terwijl ze zo'n beetje elke mijlpaal in haar schoolleven gemist heeft, functioneert ze in haar sociale leven heel goed. Wat is er belangrijker dan succes in je persoonlijke relaties? Dat is toch wat we zeggen als we op ons leven terugkijken?

1.4 De grote leugen van het onderwijs

Word wie je bent, wees jezelf, volg je hart, ontdek wie je bent, benut je eigen mogelijkheden en zoek je *passie* zijn een paar van de meest gehoorde adviezen die kinderen krijgen. Veel scholen zetten in hun brochures dat ze kinderen helpen hun passie te ontdekken en hun potentieel te verwezenlijken. Zelfs in het onderwijsbeleid van de overheid staat hoe belangrijk het is kinderen te helpen zich volledig te ontplooiën. Leraren en ouders krijgen voortdurend te horen dat het belangrijk is om van elke kind hoge verwachtingen te hebben.

Maar in werkelijkheid gaat het binnen het onderwijssysteem zelden om de passies of talenten van kinderen. De enige passie waar het om gaat, is de passie om een goede leerling te worden. Het enige talent dat gewaardeerd wordt, is het talent om een goede leerling te zijn: een leerling die zich aan de regels houdt, zijn huiswerk maakt, luistert naar wat er wordt aangeboden, goede cijfers haalt en nooit vraagtekens zet bij de betekenis en de waarde van wat er op school geleerd en gedaan wordt.

Op enkele uitzonderingen na vragen scholen over het algemeen niet waar leerlingen goed in zijn, belangstelling voor hebben of gepassioneerd over zijn. Ze besteden hun middelen niet op basis van de talenten of passies van hun leerlin-